

KBM:S TEMASERIE | 2003:2

Irakkrigets andra dag

EN JÄMFÖRELSE MELLAN SVT
OCH TIDNINGSPRESSEN
DEN 21 MARS 2003

Gert Z Nordström

KRISBEREDSKAPS
MYNDIGHETEN

07.54

Irakkrigets andra dag

EN JÄMFÖRELSE MELLAN SVT OCH
TIDNINGSPRESSEN DEN 21 MARS 2003
– IRAKKRIGET ISCENSATT I SVENSKA MEDIER

KBM:S TEMASERIE | 2003:2

Irakkrigets andra dag

EN JÄMFÖRELSE MELLAN SVT OCH
TIDNINGSPRESSEN DEN 21 MARS 2003
– IRAKKRIGET ISCENSATT I SVENSKA MEDIER

GERT Z NORDSTRÖM

Titel: Irakkrigets andra dag
En jämförelse mellan SVT och tidningspressen den 21 mars 2003
– Irakkriget iscensatt i svenska medier
Författare: Gert Z Nordström
Utgiven av Krisberedskapsmyndigheten (KBM)
Foto inlaga: Thomas Svensson
Foto omslag: BBC/Prb
Upplaga: 2 000 ex

ISBN: 91-85053-23-6
KBM:s dnr: 0346/2003
Grafisk form: AB Typoform
Korrektur: Ordredan Catrin Hellmark
Engelsk översättning: TRACKS TRANSLATIONS Ruth Mc Naughton
Tryck: Edita Ljunglöfs, Stockholm 2003

Skriften kan erhållas kostnadsfritt från
Krisberedskapsmyndigheten, materieförvaltning.
E-post: bestallning@krisberedskapsmyndigheten.se

Skriften kan laddas ned från Krisberedskapsmyndighetens hemsida
www.krisberedskapsmyndigheten.se

KBM:s temaserie 2003:2

Innehållsförteckning

KBM:s förord	6
Orsaker och villkor	7
<i>Två studier</i>	7
<i>Det närvarande och frånvarande</i>	7
<i>Den metonymiska närvaron</i>	8
Det som egentligen förmedlas i SVT 21 mars 2003	10
<i>SVT Morgon kl. 07.37–07.38</i>	11
<i>SVT Morgon kl. 07.54–08.00</i>	13
<i>SVT Rapport kl. 08.00–08.09</i>	16
<i>SVT Aktuellt kl. 21.00–21.21</i>	26
Iscensättning av tv-nyheter	41
Förekomsten av diskurser	44
En jämförelse mellan SVT och tidningspressen 21 mars	48
Sammanfattning	50
Utdrag från forskningsrapport 1. 21 mars	52
<i>Dagens Nyheter</i>	53
<i>Svenska Dagbladet</i>	55
<i>Aftonbladet</i>	56
<i>Expressen</i>	58
De fyra iscensättningarna	61
Summary	62
Referenser	64

KBM:s förord

Den 21 mars 2003 var inte en dag som alla andra i SVT. Det var Irakkrigets andra dag och nyheterna fylldes med löpande krigsrapporter och tv-sofforna befolkades av experter. I denna rapport studeras vad som egentligen visas denna krigets andra dag i SVT:s nyhets-sändningar. Det är den andra delrapporten av två i professor Gert Z Nordströms studie av svenska mediers iscensättningar av Irakkriget under våren 2003. Den första delstudien var ”Bagdad- Bob, menige Jessica Lynch och Cirkus Saddam – Irakkriget iscensatt i svenska medier” (KBM: s temaserie 2003:1) och gavs ut i juni 2003. KBM har uppgiften att stärka samhäl-

lets krishanteringsförmåga. Detta gör myndigheten bland annat genom att utveckla metoder för kriskommunikation. KBM skall också bedriva omvärldsbevakning, initiera forskning och studier samt förmedla forskningsresultat inom området. Gert Z Nordström har under en längre tid studerat mediers iscensättningsmetoder vid kriser och krig. Genom att studera det som visas i SVT: s nyhetssändningar och göra jämförelser med dagspressen denna krigets andra dag ger författaren upphov till ytterligare intressanta reflektioner kring hur krig, kriser och konflikter iscensätts i svenska medier.

Malin Modh

Utredare kriskommunikation

Krishanteringsenheten

KBM

Orsaker och villkor

Två studier

I min tidigare rapport *Bagdad-Bob, menige Jessica Lynch och Cirkus Saddam* som publicerades i juni 2003 studerade jag Irakkriget främst utifrån iscensättningar i tidningarna Aftonbladet, Dagens Nyheter, Expressen och Svenska Dagbladet. Det var en studie över tid, en sexveckorsperiod, 7 mars till 29 april, 2003.

Min första tanke var att i dessa studier även inkludera nyhetsförmedlingen i SVT:s Rapport och Aktuellt. I rese-archmaterialet ingick således också tillsammans med alla tidningar ett stort antal bandupptagningar. De båda analysobjekten kunde av speciellt tidsskäl inte genomföras samtidigt. Tidningsstudien i juni presenterades strax efter krigsslutet och tv-studien som följer hösten 2003.

I stället för att göra ännu en studie över en sexveckorsperiod har jag i denna rapport utsett en enda dag som analysobjekt. Jag har valt fredagen den 21 mars, krigets andra dag, av det skäl att informationsmaterialet är ovanligt rikt och att krigshändelserna ännu inte blivit alltför förutsedda.

En annan ambition med denna studie är att jämföra tidningarnas och SVT:s nyhetsförmedling. Vad är gemensamt och vad skiljer dem åt? Därför har jag återpublicerat den del i min tidigare rapport som gäller den 21 mars, vilket är viktigt för den som inte har tillgång till den första rapporten.

Det närvarande och frånvarande

Med det närvarande menas här de egentliga, bokstavliga betydelser som kan iakttas och beskrivas. T.ex. bilder, texter, tal och ljud som sänds via tv. I semiotisk vetenskap kallas betydelser av det slaget *denotativa*. Med den termen vill man skilja den egentliga betydelsen från den *konnotativa*, som omfattar de dolda, frånvarande tankebanor, som utvecklas inne i betraktarens huvud.

Min framställning av vad som sker i SVT:s nyhetsutsändningar, Rapport och Aktuellt, den 21 mars 2003 på sidorna 10–40 är denotativ. Jag redogör där bokstavligen för vad som sänts – setts och hörts – utan att kommentera de konnotativa betydelserna, d.v.s. den

omedelbara eller djupgående effekt dessa sändningar har på svenska tv-betraktare i allmänhet. Det skulle i princip kunna göras men kräver i så fall en receptionsinriktad forskning där olika representativa mottagargrupper väljs ut och utfrågas om sina åsikter och upplevelser.

Därmed inte sagt att frågor som rör propaganda och påverkan förbigås i denna undersökning. Motsatsen till en receptiv forskning är en intentionsinriktad där sändarens avsikter dras fram och analyseras. Intentionerna bakom en förmedling kan vara väl så viktiga att kartlägga som upplevelserna av den. Det gäller att notera tillämpningen; hur retoriska grepp utformas och upprepas. För vem upprepar formuleringar som ingen bryr sig om? Förekomsten av påkostade budskap i sig är också tecken på att det existerar diskurser som någon önskar etablera och sprida.

Den metonymiska närvaron

Med *metonymi* menas ett tecken, en del eller detalj, som representerar något mer än sig själv. I viss mening är alla bilder metonymiska eftersom de aldrig kan förmedla ”allt önskvärt” utan alltid är begränsade till tid och rum. Ett porträtt representerar en hel människa, några stridsvagnar som störtar fram i en öken på Aktuellt hänvisar till en hel division, en darrande hand i en filmsekvens vittnar om osäkerhet etc. Av den

närvarande delen drar vi slutsatser om en frånvarande helhet. Detta är utmärkande för alla utsagor men blir speciellt påtagligt när det gäller det bildspråkliga berättandet.

Allt i en tv-sändning grundas på metonymiska tecken. Men de tillåts sällan flyta fritt utan styrning. En uppflammande natthimmel över en bombad stad får inte leva sitt eget liv på skärmen utan måste begripliggöras med ljud från exploderande missiler och kommenterande röster som inrättar den i ett visst sammanhang. Allt vi möter är metonymier som tillsammans bildar utsagor. Som mottagare hjälper vi också till. Vi accepterar inga tomrum eller luckor i det som förmedlas. Det som omedelbart förefaller obegripligt eller ologiskt fyller vi ut med stöd från tidigare erfarenheter.

Denotativ beskrivning – beskrivning av det närvarande – kan göras på två sätt: ordagrant och med väl valda exempel. Jag har använt mig av båda metoderna. I text har jag på sidorna 16–26 bokstavligt beskrivit händelseförloppen och citerat tal och text så gott som ordagrant från Rapport och Aktuellt. Men självfallet är inte alla bilder eller bildsekvenser representerade. Här har jag gjort ett urval. Tillsammans bör bild och text objektivt förmedla det närvarande i budskapen.

Någon undersökning av mottagarnas konnotativa tolkningar, tankar i samband med sändningarna, har inte gjorts. Undersökningen saknar trots allt inte helt den infallsvinkeln. Jag har mina egna konnotationer att tillgå och

självfallet har jag tagit del av en mängd kommentarer från medier i efterhand.

Vad jag speciellt velat uppmärksamma är hanteringen av det sammansatta ”förmedlingsspråket”, d.v.s. hur bild, text, tal och ljud samordnas och utnyttjas. Jag ser hur retoriken brukas i en

jämförelse med den som tillämpas i papperstidningarna. Sådant som har med saklighet, berättarteknik och engagemang att göra. Det råder olika villkor för olika medier. Inte bara språkligt tekniska utan också ekonomiska.

Det som egentligen förmedlas i SVT 21 mars

Som redan nämnts i kapitlet *Det närvarande och frånvarande* (sid. 7) menas med en egentlig beskrivning en beskrivning som söker undvika tolkningar för att ordagrant återge det som visats eller sagts.

Det finns några avsteg från en egentlig beskrivning. Jag tar inte med allt som ingick i nyhetsförmedlingen denna dag. Jag tuggar inte om nyheter som SVT gör utan har valt ut fyra representativa delar. Dessa är i tidsordning:

Ett inslag i SVT Morgon kl. 07.37–07.38 (ca 40 sekunder långt) som återger en intervju med vapeninspektörernas chef Hans Blix i amerikansk tv.

Ett inslag i SVT Morgon kl. 07.54–08.00 (ca 6 minuter) där Morgan Olofsson intervjuar utrikeskorrespondent Bengt Norborg och FOI:s säkerhetspolitiska analytiker Per Eriksson.

SVT Rapport kl. 08.00–08.09 (ca 9 minuter).

SVT Aktuellt kl. 21.00–21.21 (ca 21 minuter).

Totalt handlar det alltså om närmare 37 minuters sändningstid.

Allt som sägs söker jag redovisa ordagrant men bilderna är givetvis utvalda. Ambitionen är ändå att de ska vara representativa för en egentlig iakttagelse. Vad som däremot saknas är alla ljud från flyganfall, bombnedslag etc. som också ingår i nyhetsförmedlingen.

SVT Morgon 07.37–07.38 (ca 40 sek)

Helena Blomquist: Vapeninspektörernas chef Hans Blix är besviken över att vapeninspektionen i Irak inte fick fortsätta. Det sa han i amerikansk tv i går. Och på frågan om Irak har massförstörelsevapen svarade han så här:

Hans Blix: Det vore konstigt om de inte har några. Men att döma av Iraks uppträdande ... De har på senare tid överöst oss med brev och förklaringar – om hur man mäter förekomsten av mjältbrandsbakterier etc. Det är förbryllande. Men den enda sanningen i Irak är vad Saddam säger.

Den amerikanske utfrågaren: Ni har stor erfarenhet av Irak. Anser ni att ni känner Saddam Hussein?

Hans Blix: Nej, vi sågs aldrig. Han betraktar nog sig själv som någon sorts kejsare – och skulle nog aldrig nedlåta sig till att tala med en simpel chef över inspektörerna.

SVT Morgon kl. 07.54 -08.00 (ca 6 min)

Kl. 07.54. Morgan Olofsson har just avslutat en direktintervju med Åsne Seierstad i Bagdad. Nästa programpunkt som kommer att handla om propagandakrig introduceras.

Morgan Olofsson: ... (om Åsne Seierstad) hon berättar också om hur begränsad nyhetsinformationen är i Irak, alltså inte bara för journalister utan också för den inhemska befolkningen.

Vi ska fortsätta att prata i detta ämne med Bengt Norborg som själv kom hem från Bagdad i tisdags kväll.

Ja, du åkte därifrån då och kom hem egentligen i går.

Per Eriksson, du är säkerhetspolitisk analytiker på totalförsvarets forskningsinstitut FOI.

Till att börja med, vad tror du Bengt ... vilken möjlighet hade du – och har nu västerländska journalister – att se ge oss en möjlighet att förstå och se vad som egentligen händer. Och sanningen, om vi nu ska ta det stora ordet i vår mun?

Bengt Norborg: Jag tror det är väldigt svårt att få nån totalbild och säga att detta är bilden, att detta är sant. Det var svårt redan innan bombningarna satte i gång.

Den här tolkningen (*underförstår ett uttalande av Åsne Seierstad i ett tidigare inslag*) är ju en förskönande omskriv-

ning för en person som faktiskt är satt att övervaka en. Sen kan man ha bättre och sämre kontakt med den personen. Det kan vara en person man har lärt känna under en längre tid eller flera besök i staden. Man kanske kan sälla och veta när man så att säga får bra information, när tolken gör ett bra jobb och eller när han eller hon (det är alltid en han) faktiskt hindrar en eller till och med manipulerar situationer.

Men detta kan man kanske också förebygga lite genom att till exempel ha ytterligare en person som man själv har valt, en chaufför, som man hittat som talar engelska, som också refererar samtal som man inte kan följa på arabiska. Så gjorde vi! Annars gav Åsne en bra bild, hur det är nu, och det låter i och för sig bra om de kommer ut under dagarna som vanligt, så som det var före bombningarna.

Morgan Olofsson: Men styrning finns där. Bland annat i tolkningen berättar du.

Per Eriksson: Om vi tittar på den andra sidan, de kallas inbäddade journalister de som är med de amerikanska trupperna.

Hur kontrolleras de? Hur fritt kan de rapportera?

Per Eriksson: Jag skulle gissa att de inte kan rapportera speciellt fritt alls. Det stora problemet här är ju att man läses in i en dramaturgi som styrs av den ena sidan. En dramaturgi som man började skapa för flera månader sedan,

när man började läcka om hur kriget ska gå till och hur det här ska se ut och vad som ska bli resultatet.

Morgan Olofsson: Vem menar du skapar den här dramaturgin?

Per Eriksson: Ja, det gör den amerikansk-brittiska sidan då, som vi pratade om, de inbäddade journalisterna. Den dramaturgin kan man ju sedan då välja att understryka genom vad man låter journalisterna se, vad man låter journalisterna få veta i olika situationer.

Och det finns ett väldigt behov från den amerikansk-brittiska sidan, naturligtvis, att vinna den här kampen om opinionen; att få det här framställt som ett krig som är rent med få civila offer, få egna offer. Och ett krig som är rättfärdigt, som gärna hittar olika bevis på massförstörelsevapen. Man kan till exempel undra om uppgifterna i går om scudmissiler var sanna eller om det var ett sätt att så att säga ge en bild av Irak, att de verkligen bröt mot FN-resolutionerna.

Morgan Olofsson: Ja, det är ett exempel. Vad ska man tro? Irak hävdar ju att det inte var på det där viset.

Per Eriksson: Jag har ingen åsikt i det enskilda fallet. Men här finns det en anledning att vara kritisk och funderasam på de här uppgifterna. Det kan ju mycket väl vara sant att det var scudmissiler.

Morgan Olofsson: Vilka andra exempel har du sett under de här gångna timmarna där man kan höja ...

Per Eriksson: Kanske det allra intressantaste är ju de här uppgifterna om deserteringar och delar ur den irakiska statsledningen som då skulle försöka fly. Rumsfeld hade tydligen på morgonen sagt att han hade kontakter med delar av den militära ledningen. Och detta tror jag passar väldigt väl in i ett mönster: att ge en bild av detta krig som ett befrielsekrig, som ett krig där man kommer att mottas som befriare, inte som ockupanter, och det är oerhört viktigt för den amerikansk-brittiska sidan att få ut den bilden. Egentligen av det skälet att man kan vinna opinionerna runt om i världen, inte minst arabvärlden, åtminstone i någon mån.

Bengt Norborg: Jag tror du har helt rätt i det. Jag tror att om man får information som är positiv för till exempel den amerikanska sidan, om deserteringar och så vidare så ska man direkt fråga sig: Har inte också den sidan, om det har hänt ... Har inte den sidan också ett intresse att visa upp det? Och visar de då inte upp det kan man verkligen undra om det har hänt.

Morgan Olofsson: I Gulfkriget så såg vi bilderna bland annat på den här berömda bunkern, skyddsrummet, där USA hävdade att det var militär ledning man var ute efter – politisk ledning – men det var civila. Hur mycket spelar sånt in i huruvida kriget fortsätter eller inte?

Bengt Norborg: Ja, det är klart att dör hundratals civila, så som det faktiskt hände då i det där skyddsrummet i Bagdad, så är det ett propagandanederlag, om det kommer ut, på ett tidigt stadium, för den makt som skickat missilen, i det här fallet USA. Så det är klart man har ett intresse att hålla tillbaka det. Och det visade sig senare att den irakiska bilden av detta var sann.

Så att ... det kan hända en massa saker som vi naturligtvis inte har en aning om som kommer fram sen och kan förändra bilden totalt.

Morgan Olofsson: Tack Bengt Norborg och Per Eriksson om det propagandakrig som pågår ...

SVT Rapport

kl. 08.00–08.09 (ca 9 min)

Helena Blomquist: Marktrupper vidare in i Irak samtidigt som Bagdad utsattes för ytterligare robotattacker under krigets andra natt.

Över 1 300 demonstranter greps i San Francisco i natt. Massdemonstrationer över hela USA.

Och vädret i dag: mild luft kommer in över landet. Fjällen får det ordentligt blåsigt från kvällen och också snöfall. Södra Sverige får en del solchanser.

Helena Blomquist: Gomorron!

Kriget i Irak är nu inne på sitt andra dygn och attackerna mot Irak har under natten fortsatt.

Bagdad utsattes för ytterligare robotattacker och trupper har nu gått in i södra Irak.

*Magnus Nildén,
redigerare Björn Olsson*

Magnus Nildén: Amerikanska, brittiska och australiska förband färdas norrut från den kuwaitiska gränsen, Några så långt som femton mil in i Irak enligt den brittiska nyhetsbyrån Reuters.

Intervjuade soldater: Det viktigaste är att hålla en linje. Jag försöker balansera bra och dåliga nyheter. Det här är bra nyheter, för vi gör det rätta ...

Magnus Nildén fortsätter: Nyhetsbyrån AP färdas med ett amerikanskt framryckande förband någonstans i södra Irak. Just den här infanterienheten säger sig ha stridit med en irakisk vaktstyrka.

Intervjuade soldater: Vi träffades och det började brinna, Enkelt! Det är disigt så sikten är dålig. Fyra irakier stupade ...

Magnus Nildén fortsätter: På minst ett håll har häftiga eldstrider förekommit men inga uppgifter om skadade finns. Däremot meddelar det amerikanska försvarshögkvarteret att en helikopter med tolv brittiska och fyra amerikanska soldater kraschat och att samtliga ombord omkommit.

Under hela natten har de USA-ledda styrkorna fortsatt att röra sig norrut. Bland annat från staden Basra rapporteras kraftiga explosioner.

Tidigare hade också himlen över Bagdad åter lyst upp av amerikanska kryssningsrobotar som träffade vad man i USA säger är ett av Saddam Husseins palats.

Helena Blomquist: Från en arabisk satellitkanal har vi just fått de här bilderna som sägs visa stora bränder vid de rika oljefälten nära staden Basra i södra Irak. Brittiska och amerikanska trupper hävdar att flera oljekällor har stuckits i brand.

En av de allierade styrkornas största farhågor är att den irakiska statsledningen ska sabotera landets oljeindustri genom att sätta eld på oljekällorna.

Tidigare i morse hade vi med oss vår korrespondent i Washington, Stefan Åsberg.

Stefan Åsberg: Vita huset har hela tiden talat om den här stora anfallsvågen och här i USA väntar alla på det som Vita huset så länge har förklarat att kriget ska börja med.

Så blev det inte! Nu ser vi i stället strider i norra Irak, i Basra i södra Irak, och det här kan visa att man går till väga lite annorlunda den här gången. Och vi får också signaler om att allt fler soldater nu sänds in över gränsen, samtidigt har vi sett ganska lite av det amerikanska stridsflyget så här långt. Men när det gäller marktrupperna kan vi vara klara med att man kommer att möta betydligt större motstånd om tre-fyra dagar när man kommer närmare Bagdad.

Helena Blomquist: Och i Bagdad befinner sig frilansjournalisten Åsne Seierstad och så här rapporterar hon nu på morgonen.

Åsne Seierstad: Alla väntar på det stora angreppet. Amerikanerna har hela tiden sagt att det ska komma nåt som ingen tidigare varit med om. Det blir ännu en lugn dag i Bagdad, för folk kommer att hålla sig inomhus. Man går inte ut om man inte är tvungen. Det är en tid av väntan i Bagdad.

Utfrågare (från tidigare utsändning):
Vad säger vanliga människor du träffar?

Åsne Seierstad: Folk är naturligtvis rädda. Man får också höra den irakiska propagandan – att vi är starka och ska kämpa och besegra USA. Det har man fått höra från tv och den lokala Baath-avdelningen. Men det är klart att folk är livrädda – och många flyttar ihop – i hus som ligger tryggare till, det vill säga långt ifrån militära mål.

En utfrågare: Hur känner du själv inför den här situationen?

Åsne Seierstad: Man måste hålla huvudet kallt och satsa på att det ska gå bra.

Utfrågaren: Du är inte orolig?

Åsne Seierstad: Jag tänker som irakerna att de inte kommer att träffa just mig. Man hoppas att hotellet står under nåt slags beskydd av USA. Det bor ju 150 journalister här, varav många är amerikaner.

Helena Blomquist: Runt om i världen fortsätter protesterna mot kriget också i USA.

I San Francisco greps över tusen personer i samband med en demonstration.

*Lena Pettersson rapporterar.
Redigerare Emil Larsson.*

Lena Pettersson: Över hela USA protesterade tiotusentals människor mot att landet nu inlett kriget mot Irak.

I New York på Times Square samlades bland andra gruppen ”11 september-

familjer för framtida fred”. De fördömde kriget och kallade det omoraliskt.

Viola Plummer, intervjuad demonstrant: Jag är emot kriget eftersom det är orättfärdigt och rasistiskt. USA:s enda intresse är att bygga sitt imperium – med Israel som språngbräda i Mellanöstern. Man struntar i de hundratusentals människor som redan dödats i Irak och de hundratusentals som kommer att dödas.

Lena Pettersson: I San Francisco startade protesterna tidigt och växte sedan under hela dagen. Polis i kravallutrustning grep över 1 300 demonstranter

som sattes i tillfälligt upprättade burar på gatorna.

Lena Pettersson: I Tyskland samlades mer än hundratusen demonstranter och i Bryssel använde polisen vattenkanoner för att skingra omkring två tusen demonstranter utanför den amerikanska ambassaden.

Mia Odabas rapporterar.

Mia Odabas: De senaste veckornas frostiga ord mellan EU-ledarna i fråga om Irakkrisen har nu helt lagts på is. När regeringscheferna kom ut från EU-toppmötets inledande diskussioner i går kväll undvek de effektivt att strö salt i såren.

Göran Persson i intervju: Ja, det har varit korrekta diskussioner. Inte särskilt djupgående, utan strävnan har varit att nu skiljas ifrån den här frågan utan ytterligare konflikter.

Mia Odabas: I stället framhåller EU-ledarna vad de kan och vill vara överens om:

att FN ska spela en stor roll i återuppbyggandet av Irak

att EU kommer att vara en stor biståndsgivare och

att EU ska fortsätta att arbeta för en lösning på Mellanösternkonflikten.

Dessutom vill EU-ledarna förhindra fortsatt användning och spridning av massförstörelsevapen.

Mia Odabas: Har ni verkligen lämnat kriserna bakom er nu?

Anna Lindh: Det är klart att det finns ärr som kommer att sitta kvar, men det finns ändå en politisk vilja att lämna det förflutna bakom sig. Så börjar man se vad man nu kan göra gemensamt för framtiden. Fast det är klart att ärrer sitter kvar efter att vi haft en ordentlig kris mellan oss.

(Vädret)

SVT Aktuellt kl. 21.00–21.21 (ca 21 min)

Jarl Alfredius: I kväll inleddes av allt att döma det massiva flyganfall mot Irak som USA har hotat med. I huvudstaden Bagdad lystes natthimlen upp av väldiga bombkrevader och bränder.

Saddam Husseins palatsområde uppges stå i brand sedan det träffats av flera robotar.

Och i kväll säger USA:s försvarsminister Donald Rumsfeld att Saddam Husseins regim står inför sitt sammanbrott: "Förvirringen bland den irakiska ledningen tilltar. Dess förmåga att se vad som sker på slagfältet – kommunicera med trupperna och kontrollera

landet avtar. De börjar ana att regimens dagar är räknade. Saddams närmaste medarbetare lär fundera på hur de ska rädda sitt skinn.

De vars lydnad bygger på rädsla börjar bli av med rädslan för honom. Officerare och manskap börjar inse det meningslösa i att dö för en dödsdömd regim.

De bör hjälpa trupperna som ska befria Irak.”

Jarl Alfredius: Ja, Stig Fredrikson, hur ska man värdera det här uttalandet från Rumsfeld, att regimen håller på att falla?

Stig Fredrikson: Det är ju de senaste uppgifterna vi har från amerikansk sida. Det är också en del av krigsföringen, att försvarsminister Rumsfeld går ut och tillsammans med general Myers säger att ”vi vet inte om Saddam Hussein kontrollerar sitt land”.

Samtidigt som USA nu i kväll genomför det mest förödande luftanfall över Bagdad hittills, så går Rumsfeld ut med psykologisk krigsföring och säger, inte minst till Iraks krigsmakt, att

det är troligen så att Saddam redan förlorat kontrollen över sitt land. Hans budskap är att Saddams regering är slut. Det är meningslöst att göra motstånd. Och som vi hörde sa han att det råder förvirring i den irakiska militärledningen. Budskapet är att det är ingen idé att fortsätta göra motstånd. Det kan till och med vara så att Saddam redan är utslagen.

Jarl Alfredius: Finns det uppgifter om – jag tycker mig ha sett det någonstans – att det pågår diskussioner om kapitulation, helt enkelt?

Stig Fredrikson: Ja, vad Rumsfeld sa var att de olika individuella amerikanska militära befälhavarna för förhandlingar med irakiska förband om att kapitulera, medan det inte förekommer några förhandlingar regering mot regering om en allmän kapitulation av den irakiska regeringen.

Men budskapet är naturligtvis också riktat till de irakiska förbanden, att er ledning är utslagen. Det är lika bra att kapitulera.

Jarl Alfredius: Vid sjutiden i kväll inleddes ett massivt flyganfall mot Irak och Saddam Husseins palats står i brand.

*Där syns en stor explosion.
Och en till, och ännu fler.*

*Lars Moberg rapporterar
(varifrån anges inte).
Redigerare Johan Dalton.*

Jarl Alfredius: Explosionerna är stora och enorma. Det kanske var det de militära experterna talade om ...

Lars Moberg: Det här är Bagdad nu i kväll. Anfalllet inleddes för ett par timmar sen och sen dess har himlen över den irakiska huvudstaden lysts upp av krevader och luftvärnseld.

Lars Moberg fortsätter: Mängder av byggnader, däribland ett av Saddam Husseins palats, står i brand. Anfalllet pågår och vi har ännu inga uppgifter om döda eller skadade.

En raket till som faller på samma plats som tidigare.

Vänd dig om. Gå ner på knä.

Tidigare på krigets andra dag nära staden Umm-Qasr i södra Irak.

Soldater ur Saddam Husseins armé som ger upp och överlämnar sig till en enhet inom den amerikanska invasionsstyrkan. Totalt omkring 250 irakier som kapitulerar på krigets dag två.

Lars Moberg: Starka bilder som kommenterades så här av Iraks informationsminister.

Mohammed Said Kadhum al-Sahaf, Iraks informationsminister: Nu är sanningens timme inne. Nu kan de inte längre ljuga. De visar upp människor med händerna över huvudet.

De påstår, utan några bevis, att de är irakiska soldater. De har inget med de

irakiska väpnade styrkorna att göra. De är inga irakiska soldater.

Lars Moberg: I den irakiska propagan-
dan beskrivs USA i dag som en super-
makt bestående av galningar. Och
huvudstaden Bagdad kommer aldrig att
falla sa inrikesministern med vapen i
hand.

President Saddam Hussein lovade
själv i dag stora penningssummor till de
irakier som lyckats skjuta ner inkräktar-
nas flygplan eller helikoptrar ...

... men enligt amerikansk och brit-
tisk rapportering från kriget skördas
inga framgångar av Saddam Husseins
arméer ...

... i stället rapporteras om de inva-
derade styrkornas framryckning genom
irakisk öken. Det här är bilder förmed-
lade via satellittelefon från så kallade
fältjournalister som färdas med inva-
sionsstyrkorna i nyfrontlinjen på väg
mot Bagdad.

Lars Moberg: Hamnstaden Umm-Qasr
som ligger vid Persiska viken ska i dag
ha intagits av amerikanska enheter som
besegrat försvarande irakier.

Halvön Al Faw med irakiska oljean-
läggningar kontrolleras nu av brittisk
militär och det här är bilder från staden
Safwan som är intagen av den ameri-
kanska marinkåren.

*Saddam, dina dagar är räknade. Sad-
dam, dina dagar är räknade ...*

Lars Moberg: Det rapporteras i kväll även om strider från norra Irak. Om bombanfall mot städerna Mosul och Kirkuk: om oljekällor som satts i brand av flygande irakier. Men framför allt riktas omvärldens uppmärksamhet i kväll mot Bagdad och åt de omfattande bombningar – de anfall som skulle blivit något världen tidigare ej skådat, enligt amerikanska talesmän. Det anfalllet började för några timmar sedan.

Åsne Seierstad direkt från Bagdad:

Ja, nu har det varit två kraftiga angrepp, och precis nu har det flugit ett plan på låg höjd på andra sidan av Tigris som släppt den ena bomben efter den andra och det är flera ministärbyggnader som står i lågor.

Presidentpalatset är träffat på flera ställen och står också i lågor ... samtidigt som irakiskt luftvärnsförsvaret går till motangrepp och prövar att försvara sig mot dessa bombanfall.

Röst från studion: Hur känns det att uppleva det massiva anfallet?

Åsne Seierstad: Man måste försöka att hålla sig iskall och se på det som sker – Det är tydligt att dessa angrepp är riktade mot officiella byggnader, att amerikanerna nu går in för att totalt ödelägga irakiska försvarsanläggningar: kommandocentraler, ministärer, försvarsdepartement och kommunikationslinjer.

Röst från studion: Och din egen säkerhet. Hur är det med den?

Åsne Seierstad: Vi får väl hoppas att de träffar de mål de är ute efter ...
... På andra sidan Tigris är det officiella byggnader. På den sidan jag befinner mig är det civila hus. Men det är en byggnad 800 meter härifrån som också står i lågor ...

Jarl Alfredius: Nu har vi Stefan Åsberg, vår korrespondent i Washington, med oss.

Vad är det senaste du hört från det amerikanska försvarshögkvarteret Pentagon?

Stefan Åsberg: ... det kommer fortfarande rapporter från explosioner i Bagdad vilket stämmer väl överens med det budskap vi fått från Pentagon, att vi under natten kommer att få se hela den amerikanska stridsarsenalen operera med kryssningsrobotar, med precisionsmissiler och tunga bombplan ... och Pentagon uppger samtidigt att de allie-

rade markstyrkorna nu ska ha trängt 16 mil in på irakiskt territorium och att de här trupperna med uppbackning och skyddseld kan nå Bagdad inom tre dygn.

Jarl Alfredius: Tror man inom Washington att man störtat Saddam Hussein?

Stefan Åsberg: Attacken tycks tyda på motsatsen, eftersom om man hade lyckats med sin första målsättning att likvidera Saddam Hussein, alternativt att man skadat den militära ledningen, så skulle man kanske ha fortsatt med den ”långsamma taktik” man hade: att ge markstyrkorna mer tid. Men det här tyder på att man tror att Saddam Hussein fortfarande har kontroll över sina styrkor och att han inte på något sätt har skadats av den här desinformationen, som – kan vi tänka oss – de amerikanska källorna här i Washington kommer med.

Jarl Alfredius: Vad händer härnäst?

Stefan Åsberg: Ja, Pentagon har konfirmerat att detta är A-day, dagen för den stora attacken, och man säger ytterligare att hundratals nya militära mål kommer att angripas under natten och att den här attacken ska chocka och skrämma de irakiska trupperna till kapitulation och att det är det som är målsättningen.

Jarl Alfredius: Tack för det, Stefan Åsberg, med oss direkt från Washington.

I studion nu överste Ulf Henricsson från Försvarshögskolan.

Vad är det vi ser hända?

Ulf Henricsson: Ja, det är uppenbart vad vi ser här ... min uppfattning är att detta är den plan man haft. En sån här stor operation är ingenting man skakar fram ur fickan ... utan det här följer i huvudsak sett vad man tänkt sig.

Jarl Alfredius: Vad är man ute efter?

Ulf Henricsson: Nu är man ute efter en systemkollaps, en kollaps i den irakiska ledningen och förhoppningsvis också en kollaps av krigsmakten. Det är ju alldeles uppenbart – de irakiska styrkornas disciplin bygger mer eller mindre på ett skräckvälde uppifrån och hela vägen ned.

– Nu får vi se vem som är farligast. När amerikanerna blir farligare än Saddam och hans chefer så finns det uppenbar risk – eller förhoppning, eller hur man vill – att det här bryter ihop.

Jarl Alfredius: Det är förödande bilder av bomber mot Bagdad i kväll. Lågorna står upp. Röken! Vad kommer vi att se när röken har lagt sig?

Ulf Henricsson: Jag tror de flesta kommer att bli förvånade över att skadorna inte är större än vad de är – alltså – om den här ammunitionen och bomberna fungerar som de ska så är det rätt mål som är träffade. Sen kommer det givetvis vara tekniska fel, några kanske felprogrammerade. Men det här antalet bomber är ju – i en sån här stor stad som Bagdad är – inte så att stan kommer att vara jämnad med marken. Och det vi ser, dessutom, är ju i en belysning här med mörkerkameror som gör att det blir mer dramatiskt än det i verkligheten är.

Jarl Alfredius: Vi ser också bilder på vad som sägs vara Saddam Husseins

palats. Han har ju många sådana palatsområden. Vad finns det för skäl att tro att han varit här?

Ulf Henricsson: Jag höll på att säga att så korkad tror jag inte att han är. Han är någon annanstans, men det är av symbolvärde att ta bort palatsen.

Jarl Alfredius: Bomber pågår, bombningar pågår över Bagdad. Hur länge kommer detta att fortsätta?

Ulf Henricsson: Det vet bara de som planlagt det här ... Men tillräckligt länge ... Men det finns väl anledning att tro att man nu – under natten – går in på militära mål i större utsträckning, på truppformationer där man kan göra det utan att få stora civila skador. Sen kommer de här amerikanska och brittiska förbanden antagligen att manövrera förbi de svåraste förfaranden och då kan man ju ... och då tvingas irakerna antingen att stå passiva och sen bli utsvalta eller agera och manövrera. Och när man börjar röra sig blir man lätt mål för det amerikanska flyget.

Jarl Alfredius: Men marktrupperna är ju än så länge långt ifrån Bagdad. Hur koordineras det här?

Ulf Henricsson: Ja, de kör enligt en plan – och hur de nu gör?! – men jag själv som pansarofficer hade valt öknen eftersom Eufrat- och Tigrisdeltat är sankt, genomkorsat av en mängd kanaler och hyfsat svårframkomligt och därmed lättförsvarat, så att huvudrikt-

ningen, om man nu är på väg mot Bagdad ...

Jag tyckte det var en riktig bedömning, ”tre dar om det går bra”, för det är inte bara att åka tekniskt, det kan man göra fort, men här ska det stannas, tankas, sovas, ätas och samordnas väldigt mycket eftersom det är en division uppåt 15 000- 20 000 man.

Jarl Alfredius: Tack Ulf Henricsson så länge. Vi har just hört att Eva Elmsäter, vår korrespondent som är utsänd i Kuwait, har saker att rapportera.

Eva Elmsäter: Jag vill bara säga att vi har flyglarm här i dag över Kuwait city just nu och hör tungt flyg komma precis över oss nu. Det här har pågått flera gånger under dagen men det här är nytt nu i kväll och jag vet inte hur länge vi kan fortsätta att prata här.

Jarl Alfredius: Vad tänker du ... måste vi göra – menar du?

Eva Elmsäter: Ja, vi borde söka skydd. Det har vi hittills gjort när vi har hört dom här flyglarmen. Hittills har ingen-

ting hänt – men det är i alla fall ett oros... Nu ser jag här – Vi ser i alla fall tungt flyg som flyger över här, men det kanske inte är det som är oron utan kanske de scudmissiler som tidigare i dag har skjutits ned av patriotmissiler strax utanför Kuwait city.

Jarl Alfredius: Borde du nu skynda dig ned i ett skyddsrum, så gör det, Eva!

Eva Elmsäter: Jag tror vi kan avvakta lite till.

Jarl Alfredius: Vad har du fått för bild annars av den amerikanska framryckningen mot Bagdad i dag?

Eva Elmsäter: Ja, de rapporter, som ni väl också fått, att det förekommer nya bombardemang och tungt flyg som flyger över Bagdad just nu och som bombar ... Vilken typ av flyg är oklart men vi har hört tungt, tungt flyg över oss hela eftermiddagen här och just nu också ovanför mig.

Jarl Alfredius: Vad händer kring städerna Basra och Umm-Qasr som är på ett annat avsnitt av fronten?

Eva Elmsäter: Det sägs att de brittiska trupperna har kontrollerat stora delar av åtminstone Basra och oljefälten, men man måste betänka att det snabba avancemanget som det varit mot Bagdad och mot Basra – man får tänka på att det rör sig om den zon som redan tidigare var kontrollerad, åtminstone i luftrummet, av USA och britererna så det kanske inte är så förvånande att man kunnat ta sig fram där, och dessutom är det ju också ett område som traditionellt inte är speciellt Saddamvänligt.

Jarl Alfredius: Har du långt till skyddsrummet?

Eva Elmsäter: Nej, och jag tycker nu att det låter som, det låter som, om larmet har tystnat.

Jarl Alfredius: Okej! Ta det säkra före det osäkra. Tack ska du ha, Eva Elmsäter, med oss direkt ifrån Kuwait.

I studion nu Torkel Lindquist med anledning av att du har lyssnat och tittat på arabiska medier – våra källor är normalt västligt betonade – och du har följt den senaste utvecklingen i kväll i al-Jazira, den Qatarbaserade tv-stationen

Hur har man där skildrat det som hänt i Bagdad?

Torkel Lindquist, medieforskare, Uppsala universitet: Först undrade man där varför de massiva anfallen inte kom som man väntade, och då spekulerade man i att den amerikanska ledningen kanske väntade sig att de irakiska soldaterna skulle retirera. Men så kom anfallen plötsligt och då ...

Jarl Alfredius: Det var dramatiska bilder.

Torkel Lindquist: Ja, det var mycket dramatiska bilder därför att deras fotograf och journalister är mycket närmare än vad BBC:s är till exempel. I BBC verkar det ju som om de står på tak långt ifrån, men de här är bara några kvarter bort.

Och vad jag ser på dessa bilder förefaller det som förödelsen är mer än bara officiella byggnader och palats, och det betonar också al-Jazira att man inte vet hur många civila offer flyngreppen har kostat än.

Jarl Alfredius: Har man rapporterat också från andra städer som bombats? Det kommer ju rapporter att även Kirkuk till exempel.

Torkel Lindquist: Ja, just det, och även Mosul där al-Jazira också har en egen korrespondent. Och på de här arabiska journalisterna på al-Jazira så märker man – närheten, hur nära och upprödda de är.

Jarl Alfredius: Är det västfientlig rapportering?

Torkel Lindquist: Nej, det tycker jag inte att det är. al-Jazira har som valspråk "Åsikten och den andra åsikten".

Det är klart man framställer situationen ur ett arabiskt perspektiv, men amerikansk information framställs o censurerad. Först har man en bild på exempelvis president Bush som säger att vi måste avlägsna alla massförstörelsevapen och direkt därefter så kommer bilder på massdemonstrationer mot det här kriget. Man betonar att västvärlden inte är enad.

Jarl Alfredius: Ja, Danmark är också i krig! Eller hur, Ann-Britt?

(ovanligt långt uppehåll)

Ann-Britt Ryd Pettersson: Ja det är de ...

Jarl Alfredius: Jag vet inte om ...

Ann-Britt Ryd Pettersson: Ja det är de ...

Jarl Alfredius: Det kommer uppgifter – nämligen att – där har vi Ann-Britt!

Ann-Britt Ryd Pettersson: Ja, det är de. Sedan två timmar befinner sig faktiskt också Danmark i krig, Klockan 19.00 i kväll tog Danmarks riksdag, alltså folketinget, det historiska beslutet att skicka stridande förband till kriget mot Irak.

Det krävdes en tio timmar lång och stundtals mycket hätsk debatt innan det här beslutet kunde fattas.

Tre personer dödades i Jemen i dag i samband med våldsamma antiamerikanska demonstrationer och protesterna förekom runt om i arabvärlden mot det USA-ledda kriget i dag. Demonstrationerna samlades efter den muslimska fredagsbönen.

Det här är Egyptens huvudstad Kairo, där omkring 5 000 demonstranter drabbade samman med polis under stora våldsamerheter som synes ...

Så övriga nyheter ...

Iscensättning av tv-nyheter

I tidigare forskningsrapporter – nu senast i den om Irakkriget – har jag diskuterat nyhetsförmedlingens dramaturgi i fyra olika former av iscensättningar: dramatiska, lyriska, episka och didaktiska. Gemensamt för dessa rapporter är att de handlar om nyhetsförmedlingen i tidningar. Den fråga man ställer sig här är om nyheter förmedlade i tv följer liknande eller motsvarande strukturer.

Det är inte svårt att omedelbart svara ja på den frågan eftersom hela tanken om en dramaturgisk indelning av nyhetsförmedlingen är grundad på studier av just tv:s förmedlingsmetodik. Om något massmedium bör kunna förverkliga den dramatiska direktförmedlingen är det naturligtvis tv. Det var också tv:s möjligheter till direktförmedling den danske medieforskaren Harms-Larsen hänvisade till när han formulerade sin välkända harang redan 1992: *som-om-jag-är-osynligt-närvarande-och-ser-det-medan-det-sker*. Vem kan förmedla nyheter på detta sätt om inte just tv?

Men befintliga egenskaper och möjligheter är en sak. En annan är hur de

tillämpas i praktiken. Det är inte mycket som förmedlas direkt i svensk tv ... Man påstår det gärna men det handlar vanligtvis om muntliga rapporter d.v.s. episka förmedlingsformer och inte dramatiska som bygger på bilder. Å andra sidan har tidningarna och i synnerhet kvällspressen insett nödvändigheten av att skapa dramatiska iscensättningar, vilket inte bara sker genom att maximalt söka förkorta tiden mellan händelse och publicering utan också genom att ge nyheten en form som illuderar närvaro. Tidningarna har paradoxalt nog dragit mer lärdom av tv än vad tv själv gjort.

Dramatisk iscensättning handlar också om resurser. Teknik i all ära, men det gäller också att vara på plats, i händelsernas centrum. Det är intressant att notera Torkel Lindquists kommentarer på Jarl Alfredius fråga om arabiska tv-media och al-Jaziras sätt att förmedla (sid. 38).

Alfredius: "Det var dramatiska bilder."

Lindquist: "Ja, det var mycket dramatiska bilder och journalistiken (al-Jaziras) är mycket närmare än vad

BBC:s är. I BBC verkar det ju som om de står på tak långt ifrån, men de här är bara några kvarter bort.” Den problematik Lindquist åberopar här är ett exempel på vad jag tar upp om den metonymiska närvaron på sidan 8. En bild eller bildsekvens representerar alltid mer än vad den konkret visar. En viktig faktor som inverkar på det metonymiska tecknet är avståndet till det som skildras. Det vi ser på en bild måste alltid fyllas ut för att bli begripligt. Beträktarens får hjälp med denna utfyllnad på två sätt: 1) genom att fotografen tillförsäkrat sig ”det bästa” avståndet mellan händelse och bild (-metonymi) och 2) genom att en berättare (här journalist) kan kommentera det ”frånvarande”, det vi inte ser. Är fotograf och journalist alltför långt från händelsen får det konsekvenser för kvaliteten på nyhetsförmedlingen.

Direkt dramatik är inte bara en fråga om tv kontra tidningar. Det direkta kan också i samma slag av medium upplevas mer eller mindre dramatiskt. Flera bildsekvenser kan uppfattas som dramatiska i både Rapport och Aktuellt, t.ex. bilder som skildrar massdemonstrationer i USA, kryssningsrobotar som lyser upp natthimlen över Bagdad eller brittiska förband som rycker fram i öknen mot Basra etc. I huvudsak handlar det dock om episk förmedling via speakertexter. Bildinslagen används illustrativt och underordnade. Det rör sig mer om dramatiska inslag än dramatiska iscensättningar.

Som dramatiska iscensättningar – om än korta – skulle man kunna

beteckna inslagen med USA:s försvarsminister Donald Rumsfeld och Iraks informationsminister Said Kadhum al-Sahaf i SVT Aktuellt. Båda får nämligen tala direkt till svenska tittare. Samma sak kan sägas om intervjun med Viola Plummer från demonstrationen på Times Square i New York.

Några lyriska iscensättningar förekommer inte i SVT:s utbud den 21 mars. På krigets andra dag är det för tidigt att ge uttryck för sorg eller lycka. Ett undantag kan noteras. Men även här handlar det om ett litet inslag. Supplerad av bland annat arabisk tv gör Lars Moberg en överblick av kriget i sin helhet. När han nämner att halvön Al Faw med dess oljeanläggningar nu kontrolleras av brittisk militär (sid. 31). illustreras hans tal med några glädjedansande araber som skanderar: ”Saddam, dina dagar är räknade. Saddam, dina dagar är räknade ...”

Det som dominerar Rapport och Aktuellt den 21 mars är episka och didaktiska iscensättningar. Till de episka hör alla utlandsrapporter: från Washington (Stefan Åsberg), Bagdad (Åsne Seierstad), Bryssel (Mia Odabas) och Kuwait (Eva Elmsäter). Men även Lars Mobergs översikt i Aktuellt hör till det episka nyhetsförmedlandet.

Till de didaktiska iscensättningarna hör inslagen med den tillkallade expertisen som söker utreda orsak och verkan: Morgan Olofsson som diskuterar det pågående propagandakriget med utrikeskorrespondent Bengt Norborg och FOI:s säkerhetspolitiska analytiker Per Eriksson i SVT Morgon. Detta

uppslag följs senare på dagen upp i SVT Aktuellt av Jarl Alfredius som diskuterar USA-regimens politiska utspel med Stig Fredrikson, krigsstrategi med överste Ulf Henricsson från Försvarshögskolan och nyhetsutbudet i arabiska medier med medieforskare Torkel Lindquist från Uppsala universitet.

Om iscensättningar i tv denna krigets andra dag kan noteras att den helt

övervägande formen är episk och didaktisk. Lyriska iscensättningar saknas och dramatiska är högst sporadiska. Avsaknaden av den lyriska har förmodligen sin förklaring i att kriget nyligen startat medan bristen på den dramatiska hänger samman med att man saknar journalister och nödvändig kamerautrustning på plats.

Förekomsten av diskurser

För att undvika missförstånd upprepar jag vad som påpekades i förra rapporten: Vi bör skilja mellan diskurs och diskursområde. Irakkriget i sin helhet kan ses som ett diskursområde. Inom detta finns många – mer eller mindre – etablerade diskurser. Det är enkelt att peka ut Vita huset (Bush, Rumsfeld, Powell etc.) som en etablerad diskurs och Bagdadregimen (Hussein, Aziz etc.) som dess motsats.

Båda dessa diskurser kommer till tals i Aktuellt den 21 mars. USA:s försvarsminister Donald Rumsfeld: ”Förvirringen bland den irakiska ledningen tilltar. Dess förmåga att se vad som sker på slagfältet – kommunicera med trupperna och kontrollera landet – avtar. De börjar ana att regimen dagar är räknade. Saddams närmaste medarbetare lär fundera på hur de ska rädda sitt skinn ...” Något senare i samma nyhets-sändning möter vi Iraks informationsminister Mohammed Said Kadhum al-Sahaf som säger: ”Nu är sanningens timme inne. Nu kan de inte längre ljugas. De visar upp människor med händerna över huvudet. De påstår, utan bevis, att de är irakiska soldater ...”

Men det finns en mängd etablerade diskurser på underliggande nivåer som inte är lika lätta att fastställa. Det gäller dock inte den ”EU-diskurs” angående gårdagens EU-ledarmöte i Bryssel som Mia Odabas förmedlar i morgonens SVT Rapport. Odabas säger bl.a. att de senaste veckornas frostiga ord mellan EU-ledarna nu helt lagts på is. När regeringscheferna kom ut från toppmötet undvek de effektivt att strö salt i såren. I stället betonar de ”vad de kan och vill vara överens om”:

”att FN ska spela en stor roll i återuppbyggnaden av Irak, att EU kommer att vara en stor biståndsgivare och att EU ska fortsätta att arbeta för en lösning på Mellanösternkonflikten.” Och Odabas tillägger: ”Dessutom vill EU-ledarna förhindra fortsatt användning och spridning av massförstörelsevapen.”

Att den nya diskursen anses viktig för svenska tittare framgår av den korta intervjun med utrikesminister Anna Lindh som följer strax efter. På frågan om EU nu lämnat kriserna bakom sig svarar hon: ”Det är klart att det finns ärr som kommer att sitta kvar, men det finns ändå en politisk vilja att lämna

det förflutna bakom sig. Så börjar man se vad man nu kan göra gemensamt för framtiden...”

Rapporterna från Washington, Bagdad, Kuwait, Bryssel etc. är mättade av diskurser och ska givetvis så vara. Det tillhör det grundläggande i journalistiken att informera om vad som sägs och vad som utspelas. Det är också relativt enkelt att beskriva vad som dras fram i rapporterna. Betydligt svårare är att upptäcka det som av olika anledningar förbigås och utelämnas. Mot bakgrund av den reservationen är jag imponerad av engagemanget hos Stefan Åsberg, Åsne Seierstad och Eva Elmsäter. Ett enda exempel får belysa detta. På Jarl Alfredius avslutande fråga till en orolig Eva Elmsäter som befinner sig i Kuwait: ”Vad händer kring städerna Basra och Umm-Qasr som är på ett annat avsnitt av fronten?” hinner hon ändå med ett reflekterande resonemang: ”Det sägs att de brittiska truperna har kontrollerat stora delar av åtminstone Basra och oljefälten, men man måste betänka att det snabba avancemanget som det varit mot Bagdad och mot Basra – men man får tänka på att det rör sig om den zon som redan tidigare var kontrollerad, åtminstone i luftrummet, av USA och britterna så det kanske inte är så förvånande att man kunnat ta sig fram där, och dessutom är det ju också ett område som traditionellt inte är speciellt Saddamvänligt.”

Experternas uppgift i nyhetsförmedlingen är av tre slag. De ska tolka, avslöja och komplettera diskurser. Stig

Fredriksons uppgift är att tolka diskurser, men även att fundera över uppsåt och konsekvenser. Hans reflektioner över försvarsminister Donald Rumsfelds uttalande i Vita huset tidigare på kvällen är både spetsiga och didaktiska. ”Samtidigt som USA nu i kväll genomför det mest förödande luftanfallet över Bagdad hittills, så går Rumsfeld ut med psykologisk krigföring och säger, inte minst till Iraks krigsmakt, att det är troligen så att Saddam redan förlorat kontrollen över sitt land. Hans budskap är att Saddams regering är slut. Det är meningslöst att göra motstånd...” (sid. 27).

Överste Ulf Henricsson från Försvarshögskolan däremot nöjer sig inte med att tolka vad han hört och sett. Han markerar sina värderingar eller förskansar sig i någon diskurs som jag inte är bevandrad i. Den är i varje fall inte pro-irakisk. På Jarl Alfredius fråga: ”Vad är man ute efter?” följer Henricssons svar: ”Nu är man ute efter en systemkollaps, en kollaps i den irakiska ledningen och förhoppningsvis också en kollaps av krigsmakten ...” Så långt kan det handla om en rimlig tolkning men fortsättningen kräver onekligen motivering. Henricsson: ”... det är ju alldeles uppenbart – de irakiska styrkornas disciplin bygger på mer eller mindre på ett skräckvälde – uppifrån och hela vägen ned. Nu får vi se vem som är farligast. När amerikanerna blir farligare än Saddam och hans chefer så finns det uppenbar risk – eller förhoppning, eller hur man vill – att det här bryter ihop.”

Alfredius fortsätter: ”Det är förödande bilder av bomber mot Bagdad i kväll. Lågorna står upp. Röken! Vad kommer vi att se när röken har lagt sig?”

Henricsson: ”Jag tror de flesta kommer att bli förvånade över att skadorna inte är större än vad de är – alltså – om den här ammunitionen och bomberna fungerar som de ska så är det rätt mål som är träffade ...”

Till experter som avslöjar och kompletterar diskurser hör medieforskarna. Morgan Olofsson diskuterar propagandakrig med Per Eriksson, säkerhetspolitisk analytiker på FOI, i SVT Morgon och Jarl Alfredius intervjuar medieforskare Torkel Lindquist från Uppsala universitet i Aktuellt om arabiska medier.

Morgan Olofsson vill diskutera problematiken med inbäddade journalister som finns i de amerikanska trupperna och frågan han ställer till Per Eriksson lyder: ”Hur kontrolleras de? Hur fritt kan de rapportera?” Svaret blir rakt: ”Jag skulle gissa att de inte kan rapportera speciellt fritt alls. Det stora problemet här är ju att man låses in i en dramaturgi som styrs av den ena sidan. En dramaturgi som man började skapa för flera månader sedan ...”

Morgan Olofsson vill veta mer: ”Vem menar du skapar den här dramaturgin? Svaret låter inte vänta på sig: ”Det gör den amerikansk-brittiska sidan – de inbäddade journalisterna ...” Eriksson menar att denna dramaturgi kan understrykas genom att man väljer ut vad journalisterna får se och

veta inför olika situationer. Det finns ett väldigt behov från den amerikansk-brittiska sidan att vinna kampen om opinionen: ”... att få det här framställt som ett krig som är rent med så få civila offer, få egna offer” och, tillägger han: ”... ett krig som är rättfärdigt, som gärna hittar olika bevis på massförstörelsevapen. Man kan till exempel undra om uppgifterna om scudmissiler i går var sanna ...”

I samtalet finns också Bengt Norborg, utrikeskorrespondent, som nyligen anlant från Bagdad. Norborg stöder i stort sett Erikssons kritiska syn på de uppgifter som officiellt beskriver krigssituationen.

Tanken bakom Jarl Alfredius utfrågning av Torkel Lindquist i Aktuellt är att få en kompletterande bild till den västdominerade nyhetsrapporteringen. Lindquist har specialstuderat arabiska medier och speciellt al-Jazira. På Alfredius fråga om eventuell västfientlig rapportering svarar Lindquist: ”Nej det tycker jag inte att det är. al-Jazira har som valspråk *Åsikten och den andra åsikten*. Det är klart man framställer situationen ur ett arabiskt perspektiv men amerikansk information framställs censurerad.”

Till sist ska nämnas ytterligare en FN-baserad diskurs. SVT Morgon återger från amerikansk tv kl. 07.37 en kort intervju med vapeninspektörernas chef Hans Blix. I sin påannonsering menar Helena Blomquist att Hans Blix är besviken över att vapeninspektionerna i Irak inte fick fortsätta. På frågan om Irak har massförstörelsevapen svara-

de han: ”Det vore konstigt om de inte har några ...” och han avslutar sitt svar med meningarna: ”Det är förbryllande. Men den enda sanningen i Irak är vad Saddam säger ...”

Om man ställer samman denna ”FN-diskurs” med den ”EU-diskurs” som Mia Odabas rapporterar senare om ca 08.10 underförstås att Irakregimen har tillgång till massförstörelsevapen.

Det är bara FOI:s Per Eriksson som klart ifrågasätter den uppfattningen. I ett av svaren till Morgan Olofsson (sid. 14) säger han ”... Man kan t.ex. undra om uppgifterna i går om scudmissiler var sanna eller om det var ett sätt ... att ge en bild av Irak, att dom verkligen bröt mot FN-resolutionen”.

En jämförelse mellan SVT och tidningspressen 21 mars.

Eftersom alla läsare inte har tillgång till min rapport 1 från Irakkriget (*Bagdad-Bob, menige Jessica Lynch och Cirkus Saddam*) publiceras på nytt min text om tidningarnas nyhetsförmedling från 21 mars på sidorna 52 – 60

Medieforskare har sedan länge konstaterat att tidningsläsare är mer engagerade i ett visst nyhetsinnehåll än vad tv-tittare är. Det är förmodligen riktigt men det gäller endast de mediekonsumenter som har tid att stanna upp och reflektera. Hur många dessa är vet vi dock inte. Vad vi kan anta är att många – kanske de flesta – av tidningsläsarna endast informerar sig ytligt; snappar upp rubriker, bilder och vissa delar av brödtext. Mot bakgrunden av dessa obestyrkta teorier kanske det ändå inte är så stor skillnad mellan engagemanget hos olika mediekonsumenter. Jag vill än en gång påpeka att mina studier inte rör sig om receptionsforskning som bygger på kvalitativa intervjuer med olika mottagargrupper.

Om vi bortser från den överskuggande nyheten, attackerna mot Irak och USA:s försök att likvidera Saddam Hussein personligen, så är det intres-

sant att uppmärksamma betoningar och skillnader. Dagens Nyheter kritiserar USA:s politik på ledarhåll och påpekar behovet av ett konstruktivt ledarskap. Wilhelm Agrell riktar uppmärksamhet mot ett EU som spruckit i två fraktioner och nyhetssidorna lämnar stort utrymme åt att redogöra för demonstrationer världen över. Svenska Dagbladet betonar kostnader i samband med kriget. Vem ska betala? På ledarsidan stöder man trots allt underförstått USA genom att beskriva kriget som demokratins kamp mot diktatur.

Expressens huvudtema kretsar kring Saddam Hussein: Förstasidan: **SADDAM DÖD ELLER SKADAD**, sidorna 8–9: **"SADDAM ÄR DÖD"**, 10–11: – **DET ÄR INTE HAN** och 12–13: **NU KAN VI TA HONOM**.

Aftonbladet utnyttjar med stor framgång två egna reportrar på plats. Urban Hamid som trots "bistånd" av inhemsk tolk ändå lyckas ta sig till vissa platser i staden och Peter Kadhammar som rapporterar som inbäddad journalist från USA:s högkvarter i Kuwait. Denna dag framgår det tydligt hur stor betydelse det har för en tidning att ha

journalister på plats. Trots svårigheterna att nå ända fram till de mest laddade händelserna lyckas ändå Aftonbladets redaktion utforma dramatiska och lyriska iscensättningar. Exempel är **Helvetet i Bagdad** och **"Jag är rädd – men stannar"**. Expressen får nöja sig med att utifrån andrahandsuppgifter spekulerar om Saddams död i episka iscensättningar.

Det som skiljer tidningarnas bilder från tv:s är givetvis att världen är fryst i de förra medan den är rörlig i tv, men tv-bilden saknar en yttre kontext som kan påverka den. Utanför bildskärmen har mediet inget inflytande. Allt kontextuellt inflytande kommer inifrån, till skillnad från nyhetsbilden i tidningen. Tidningsbilderna kan påverkas och betydelseförskjutas utifrån med rubriker, texter, parallellt verkande bilder etc. Om man bortser från värderingen att viktiga nyheter alltid placeras först i tv-programmet och de mindre viktiga kommer senare framstår allt som lika stort i tv. Bilden av en programledare som Jarl Alfredius blir lika framträdande som bilden på George W Bush eller någon tillfrågad expert. Det är förmodligen detta som gör att all expertis blir så markerad och märkbar i tv. I tid-

ningen framtonar själva nyheten stort i olika slag av iscensättningar medan andra bilder, på t.ex. experter och kommentatorer, ofta blir mer obetydliga.

Exempel på det jag sagt är inslagen med FOI:s säkerhetspolitiska analytiker Per Eriksson i SVT Morgon och utfrågningen av medieforskare Torkel Lindquist i Aktuellt. Båda dessa forskare får tala till punkt och båda har också något väsentligt att komma med. När tv tar till vara sina möjligheter att arbeta didaktiskt är man ojämförbar, vilket inte är något nytt. Inget medium kan informera om kommande väder som tv och mediet passar också utmärkt för framställning av viss reklam. En av tv:s främsta egenskaper är nämligen att arbeta didaktiskt med bild och ord.

En andra styrka hos tv som medium är att kunna utveckla dramatiska iscensättningar. Tyvärr får SVT inte någon komplimang här. Det är inte tillräckligt att låta frilansjournalisten Åsne Seierstad ensam stå för nyhetsförmedlingen från Bagdad. Hon rapporterar visserligen direkt och med inlevelse men som en radioreporter. Uppsökande bilder, den dramatiska iscensättningens viktigaste verktyg, saknas i hennes rapporter.

Sammanfattning

Irakkriget iscensatt i svenska medier var underrubriken på min första forskningsrapport *Bagdad-Bob, menige Jessica Lynch och Cirkus Saddam*. Samma underrubrik gäller för denna andra rapport *Krigets andra dag*. Den binder samman de två delrapporterna och hänvisar till ett gemensamt mål, att söka påvisa något väsentligt om hur nyhetsförmedlingen genomfördes i svenska medier.

Det som skiljer rapport 1 från 2 är att den tidigare uppmärksammar tidningarnas nyhetsförmedling under en sexveckorsperiod, 7/3 till 29/4 2003, medan denna senare behandlar SVT:s nyhetsförmedling under en enda dag, fredagen den 21 mars. Båda studierna söker emellertid, oavsett antalet studieobjekt, påvisa något generellt i nyhetsförmedlingen.

Genom att de två rapporterna hänger ihop upprepar jag inte resonemangen om förväntade nyheter, inbäddad journalistik, olika arter av propaganda och nyhetens beroende av diskurser och kontexter i rapport 2. Däremot publiceras på nytt redogörelsen för tidningarnas nyhetsförmedling den 21 mars.

Detta för att läsaren ska kunna följa de jämförelser jag hänvisar till utan att ha tillgång till den första rapporten.

Min granskning av SVT:s nyhetsutbud har framför allt skett utifrån två perspektiv: 1) Vad som iscensatts och hur det iscensattes och 2) Vilka diskurser som förekommer och hur de har hanterats.

Vad gäller iscensättningar saknas i stort sett lyriska och dramatiska framställningar i SVT:s nyhetsutbud vilket är anmärkningsvärt mot bakgrunden att tv är ett bildmedium som kan förmedla händelser direkt. En orsak till detta är naturligtvis att man inte haft journalister på plats och därför tvingats "låna" material från andra tv-bolag, i första hand västerländska men också arabiska. Det räckte inte med frilansjournalisten Åsne Seierstad, speciellt inte när hon saknade egen dokumenterande fotograf. Även om episka och didaktiska framställningar är nödvändiga och grundläggande i journalistiken kan de aldrig ersätta den direkta förmedling som den elektroniska bildtekniken ger möjligheter till i dag. Det är en sak att se vad som sker medan det sker, en annan

att senare få det ”översatt” och berättat. Tilltron till journalistiken kräver att den verkligen utnyttjar alla tillgängliga hjälpmedel och inte behöver gå över ån för att hämta vatten. Å andra sidan bör nämnas att SVT:s episka och didaktiska iscensättningar höll mycket hög kvalitet under hela tiden kriget pågick och att man inte tillät sig spekulera i händelserna på det sätt som kvällstidningarna återkommande gjorde.

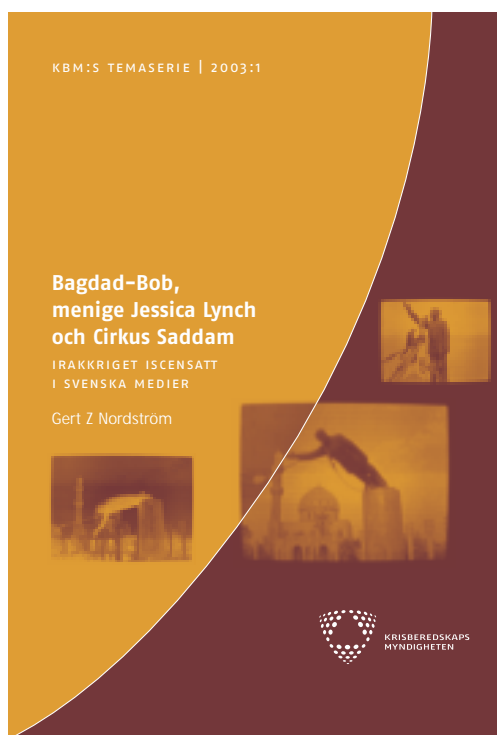
En diskurs, till skillnad från ett diskursområde, är alltid åsiktsbärande. SVT liksom andra medier vet om detta problem och söker lösa det genom att motstridiga diskurser kommer till tals. Att det inte var tillräckligt att ställa en Vita huset-diskurs mot en FN-diskurs framgick av två skilda rapporter den 21 mars: EU-ledarnas möte i Bryssel och vapeninspektionens chef Hans Blix uttalande i amerikansk tv. Inget av dessa SVT-inslag ifrågasatte USA:s uppgifter om att Irak ägde massförstörelsevapen. Hans Blix menade att det vore ”konstigt om de inte hade några” och EU-ledarna lovade varandra att arbeta för ”att förhindra fortsatt användning och spridning av massförstörelsevapen”. Även om dessa uttalanden inte ställer

sig bakom USA och dess allierades anfall på Irak ifrågasätter de inte det grundläggande argumentet för att Irak attackerades och Bagdad bombades. SVT gör heller ingenting för att dessa påståenden ska stå oemotsagda.

Till detta kommer händelserna kring Jessica Lynchs fritagning den 1 april och den s.k. tv-shoven när Saddamstatyn revs ned vid Paradistorget i Bagdad 9 april som också togs upp i den första rapporten. SVT har inte gjort mycket för att reda ut propaganda och desinformation kring dessa stora mediehändelser.

Det är speciellt i de didaktiska iscensättningarna SVT har sin styrka, när experter och kommentatorer bidrar till tolkningar och analyser. Det av Morgan Olofsson ledda inslaget i SVT Morgon med Bengt Norborg och Per Eriksson om det pågående propagandakriget var synnerligen tankeväckande genom att det pedagogiskt fördjupade viktiga frågeställningar kring nyhetsförmedlingen. Det gäller också för inslaget i Aktuellt med Torkel Lindquist som utfrågades om arabiska medier och jämförde deras arbetssätt med västerländska.

Utdrag från forskningsrapport 1, 21 mars

Dagens Nyheter 21 mars

Dagens Nyheter ägnar sju helsidor åt Irakkriget dagen efter första anfallet mot Bagdad. Till detta kommer förstasida och ledarsida som också domineras av krisen. Dagens Nyheter som i likhet med andra morgontidningar brukar vara återhållsam när det gäller bilder publicerar denna dag 25 stycken. Och då är inte porträttbilderna på reportrar inräknade.

Halva förstasidan upptas av en dragbild (37x22) som visar hur en missil slår ned i nattmörkret i centrala Bagdad. Även ledarsidan har en bild som dessvärre är helt obegriplig. I stället för den kunde man ha satt en bild av Rocky Widner som nu finns på sidan 7 och visar en tv-skärm på Bush intill en basketkorg. När presidenten talar till nationen blåser man av spelet även när ställningen är olidligt spännande, 88–88.

Ledarsidans rubrik **Ett farligt äventyr** anspelar på Bushadministrationens politik: "Det är en mörk dag för alla som tror på internationell rätt och på behovet av ett konstruktivt och lyhört amerikanskt ledarskap." Niklas Ekdahls artikel strax intill **Grumlig idealism mot iskall diktatur** tar fasta på en essä av Norman Mailer i The New York Review of Books. Trots sitt intresse för Mailers utläggningar smular Ekdahl hans argument och det blir väl inte helt klart om det bara är Bush som ska räknas till den "grumliga idealismen". Att Saddam står för motsatsen "iskall diktatur" är däremot uppenbart: "Saddam

Hussein röstar man inte bort hur många testiklar han än krossat. I det senaste valet fick han 99,6 procents stöd".

På DN debatt analyserar freds- och konfliktforskaren Wilhelm Agrell kriget: "**Irakkriget hotar Europas stabilitet**". Det intressanta med artikeln är att Agrell flyttar en del av krisen till ett som han säger "illa ramponerat EU". Den omtalade gemensamma utrikes- och säkerhetspolitiken är inte ens en politisk kuliss längre. EU har spruckit i två fraktioner med oförenliga tolkningar av folkkräkten: " --- krigstriaden USA-Storbritannien-Spanien och antikrigstriaden Frankrike-Tyskland-Ryssland".

På sidan 5 analyseras kriget av Bengt Albons, Per Jönsson rapporterar från Amman och Åsne Seierstad från Bagdad. Seierstad får här inte alls den framträdande roll som Sveriges Television samtidigt ger henne. I tidningen kan ju heller ingen utveckla eller förtydliga rapporten genom att ställa frågor. Men det är intressant att notera skillnader. Medan Per Jönsson gör vida överblickar från Amman berättar Seierstad ur ett närperspektiv. Vi får veta hur Mona, en av hennes vänner som studerar på universitetet i Bagdad, upplever bombanfallen. Mona är upprörd över att USA startat angreppet under bönetiden. Trots allt allvar får rapporten något komiskt över sig när Seierstad berättar att hon på natten lyssnat till ett tv-tal av Saddam Hussein. Han inledde med samma frustrerade ord som Mona: "att amerikanerna kunde starta anfallet under bönetiden." Saddam uppmanade också alla irakier att

13. Dagens Nyheter, 8,
21 mars 2003.

kämpa mot den "lille Bush" som han kallar Bush jr, förmodligen för att skilja honom från "store Bush" som var huvudfienden under Gulfkriget.

13. Demonstranter över hela världen

Dagens Nyheter's slagkraftigaste iscensättning **Demonstrationer över hela världen** finns emellertid på sidan 8. Dragbilden (32x22) som tagits av Magnus Hallgren vid Sergels torg på demonstrerande skolungdomar är dynamisk. Med kraft rusar ansikten och skanderande strupar mot oss. Även om vi bara ser ett tjugotal ansikten får

vi en känsla av att tusentals finns i närheten. Av texten under bilden framgår att 6 000 ungdomar samlats för att protestera mot kriget. Huvudtemat var "Bush mördare" men kompletterades med "Persson hycklare". Krav framfördes på att stoppa all vapenexport till USA och att mat och medicin skulle skickas till Iraks folk. Överst på sidan och över huvudrubriken finns en bård med fem mindre bilder som visar demonstrationer från Jammu (Indien), Istanbul, Manchester, Rom och Moskva. Längst ned på sidan under "**Detta är en skammens dag för Storbritan-**

nien" rapporterar Kari Molin från London att tusentals briter protesterat mot kriget i hela landet och att sittstrejckande skolungdomar utanför regeringsbyggnaden tvingat myndigheterna att stänga trafiken.

Svenska Dagbladet 21 mars

Även Svenska Dagbladet satsar ordentligt på Irakkrigets andra dag. Jag räknar till femton helsidor och ett tjugotal bilder. Mest framträdande ur bildsynpunkt är uppslag 6–7 **Marktrupper intog irakisk stad** och 10–11 **Saddam klarade det första dygnets bomber**. Dragbilden (42x23) som är ett Reutersfoto är ovanligt stor för att vara en bild i Svenska Dagbladet. Den skildrar hur ett departement vid Tigris västra strand satts i brand av amerikanska kryssningsmissiler.

Uppslag 4–5 med *ledare* t.v. och *Brännpunkt* t.h. pendlar mellan ideologi och ekonomi. Ledaren, **Demokratins kamp mot diktatur**, ställer sig för USA även om Svenska Dagbladet hade föredragit en samlad FN-aktion. Diplomatiken räcker inte till: "Demokratier angriper inte varandra, men ibland måste demokratier stå upp mot diktaturer genom att gå i krig. Det är läget." För Henrik von Sydow, riksdagsman för moderaterna, är kriget också berättigt. Under rubriken **Människorätt går före folkrätt** framhåller han: "Västvärlden har ett moraliskt ansvar

att stå upp för demokrati och mänskliga rättigheter och befria Irak."

Marianne Laanatzas artikel **Olja finansierar kriget** och ambassadör Sverker Åströms inlägg **Sverige bör inte betala** genomsyras av ekonomiska argument. Marianne Laanatza som är Mellanöstern- och Nordafrikaspecialist menar att USA och dess allierade genomför en illegal ockupation. I bakgrunden finns ekonomiska överväganden vars syften är att vända en amerikansk lågkonjunktur: "Det högst prioriterade målet vid anfallet på Irak är att få kontroll över oljefälten och så fort som möjligt få igång oljeproduktionen ---" Laanatza hänvisar här till Gulfkriget för tolv år sedan som hon menar studerats ingående av nuvarande USA-regim. Detta finansierades, som hon uttrycker det: "--- i huvudsak, men indirekt, av oljepengar med över 100 miljarder USD från Kuwait och Saudiarabien samt med ett lägre belopp från Förenade Arabemiraten."

Sverker Åströms inlägg **Sverige bör inte betala** handlar också om ekonomi. Kriget är enligt honom klart folkrättsstridigt. Om Sverige ska hjälpa till med återuppbyggnaden av Irak bör hjälpen vara humanitär för att lindra lidande. I fråga om återuppbyggnaden av Iraks infrastruktur menar han: "Det är av politiskt-rättsliga skäl orimligt att svenska skattebetalare ska bidra till dessa kostnader annat än marginellt. Det ska USA i huvudsak stå för."

Aftonbladet 21 mars

BAGDAD BRINNER ropar förstasidan med stora vita bokstäver mot svart bakgrund. Under rubriken finns två bilder: En på ett flammande hus, det irakiska planeringsministeriet, och en på tidningens reporter Urban Hamid som antecknar iförd vit skottsäker väst. Det är ingen tillfällighet att han placerats på förstasidan. Han tillhör nu en mycket liten skara journalister som är kvar i Bagdad och rapporterar för svenska medier. Längst ned på sidan informeras läsaren att Irakkriget tas upp 24 sidor inuti tidningen.

14. *Aftonbladet, 6-7, 21 mars 2003.*

Under rubriken **Är det den äkta Saddam?** har två stora bilder (16x25) på Saddam Hussein ställts samman för jämförelse. Den ena från 18 mars och den andra från 20 mars. Endast två dagar skiljer bilderna i tid och de här rör från samma källa, FOTO: Getty Images. Wolfgang Hansson som kommenterar dem ifrågasätter äktheten. Utan att ange varför påstår han att flera faktorer indikerar att det handlar om dubbelgångare.

Peter Kadhammar fortsätter att rapportera i bild och text inifrån USA:s högkvarter i Kuwait. I dagens Aftonblad berättar han om sin rädsla för irakiska scudrobotar när larmet plötsligt går under en fyra kilometer lång utflykt i ett ökenområde. Vi får också veta hur det kan vara att bära gasmask tillsammans med övrig utrustning: hjälm,

skyddsdräkt, skyddsväst, gummihandskar och gummiskor. I Guillouställning, kortärmad tröja och korslagda armar, står Försvårshögskolans säkerhetspolitiske expert Hans Zettermark på sidan 15 och förmåler för läsaren att krig har för vana att bli längre än man tror.

14. Helvetet i Bagdad

Två iscensättningar **Helvetet i Bagdad** och **"Jag är rädd – men stannar"** motiverade av Urban Hamids direktrapportering från Bagdad är emellertid tidningens stora attraktioner denna dag. Den förstnämnda består i huvudsak av rubrik och en dragbild (53x30 – 80 % av uppslaget). Med Tigris i förgrunden ser man hur flera byggnader i Bagdads centrum på andra sidan floden brinner. Samma bild på Urban Hamid som på förstasidan är

infälld i dragbilden med texten Aftonbladets Urban Hamid från en stad som brinner samt ett citat av Hamid: "Vita ljusblixtar skar kors och tvärs ---" som också återfinns på efterföljande sida (8). Tidningen anger ingen källa för dragbilden, men den påminner om en i Expressen (8–9) signerad FOTO: Scanpix. Genom att Hamid är så nära händelserna och att hans direktrapport i ord förefaller överensstämma med den bilden förmedlar blir iscensättningen dramatisk.

15. "Jag är rädd – men stannar"

"Jag är rädd – men stannar" hänger samman med föregående iscensättning **Helvetet i Bagdad**. Texten här beskri-

15. *Aftonbladet, 8–9, 21 mars 2003.*

ver innehållet i båda och skapar en sammanhängande berättelse. Med detta grepp kan tidningen satsa fullt ut på dragbild och rubrik i den första iscensättningen. Ändå går man inte miste om Hamids text som fungerar utmärkt i den andra. Hamids berättelse startar med nattens flyglarm och bombfällningar. Dagen därpå har han upplevt märkliga saker: Av ett par bussturer i staden slutar den ena i en spannmåls-silo. Han har bevistat en presskonferens ledd av Mohammed Said Kadhun al-Sahaf, samtalat med en taxichaufför och konfronterats med en civilklädd soldat. Denne hotar med svartlistning och utvisning om Hamid gör utflykter på eget bevåg. Löfte om besök till en bombad byggnad och möte med skadade människor på ett sjukhus dras plötsligt in. Arbetet som reporter kan förefalla meningslöst men blir det inte. Rapporterna behövs trots alla problem med restriktioner och inskränkningar. Urban Hamids slutord: ”Självklart är jag rädd, men rädslan får inte ta överhanden. Det är då man riskerar att fatta fel beslut. Jag stannar kvar i Bagdad. Historien skrivs här och nu och jag känner att det är en viktig uppgift att bevittna den.”

Dragbilden (39x27) på det lilla barnet, krigets första offer, är tyst, lugn och vacker som ett holländskt ljusmåleri från 1600-talet. Bakom den skadade flickan står modern och vakar. Bilden är lyrisk men inte iscensättningen. Inget av detta finns med i Urban Hamids text. Tyvärr fick han inte tillgång till den miljön.

Expressen 21 mars

SADDAM DÖD ELLER SKADAD lyder Expressens förstasida 21 mars. Detta tvetydiga antingen-eller utvecklas också inne i tidningen. Nedan redovisas samtliga huvudrubriker som berör kriget denna dag.

- Sid. 4: **Kriget krossar Europas dröm om gemenskap**
 8–9: **”SADDAM ÄR DÖD”**
 10–11: **– DET ÄR INTE HAN**
 12–13: **”NU KAN VI TA HONOM”**
 14–15: **DE RULLAR IN I IRAK**
 16–17: **ANFALLET MOT BASRA**
 18–19: **KRASCHEN TOG 16 LIV**
 20–21: **IRAK VISAR UPP OFFER**
 22–23: **RÄDDAD UR HELVETET**
 24–25: **”FÖRBJUD ALLA KRIG”**
 26–27: **”BARNEN ÄR OSKYLDIGA”**
 28–29: **Jakt på terrorister över hela världen**

16. – DET ÄR INTE HAN

Tidningen ställer två Saddambilder mot varandra. Metoden är densamma som Aftonbladet använder samma dag. **Är det den äkta Saddam?** Expressens bildtext är formulerad som en fråga med viss förklaring: ”Original eller kopia? Saddam Hussein sägs ha minst tre dubbelgångare”. T.v. i iscensättningen finns en mindre bild på Saddam Hussein och vice premiärministern Tariq Aziz under vilken står: ”Irakisk tv visade bilder på Saddam Hussein i mor-

16. Expressen, 10–11, 21 mars 2003.

se”. Expressens Londonkorrespondent Magnus Alselind kan berätta att välrenommerade Washington Post talat med en av Saddam Husseins f.d. älskarinnor, Parisoula Lampsos, som hävdar att det inte var Saddam som visade sig i tv. Hon anses mycket trovärdig: har bevisat sin trovärdighet i ett lögn-detektortest och har vid tolv tidigare tillfällen kunnat skilja Saddam från dubbelgångare.

Magnus Alselind, som också författat artikeln t.h. om Saddambilderna **”Irak använder kamikazepiloter”**, berättar där att han tagit del av tv-kanalen Sky News som påstår att irakisk krigsledning givit order om att använda självmordspiloter: ”De kan tvingas flyga i döden för Saddam – för att rädda sina kära.” Alselind redogör ganska ingående

för vad begreppet *kamikazepiloter* är för något. Vi får veta att kamikaze betyder gudomlig vind och att japanerna använde sig av självmordspiloter under andra världskriget. Mer än två tusen japanska piloter lär ha dödats i kamikazeuppdrag. De lyckades förstöra en fjärdedel av den amerikanska Stillahavsflottan.

Orsaken till uppgiften är att ett irakiskt plan dagen innan kraschat i Kuwait. Enligt den engelska tidningen The Guardian flög piloten lågt över gränsen och siktade mot en bas med amerikanska marinsoldater. Han avfyrade en missil mot lägret men missade med 40 meter. När han upptäckte missen vände han planet och dök mot lägret men lyckades inte bättre än att han kraschade 100 meter från det mål han tänkt sig.

17. Expressen, 12–13, 21 mars 2003.

17. "NU KAN VI TA HONOM"

På höger sida i iscensättningen finns dragbilden (25x22). Ett fotografi (FOTO: AFP) visar ett lugnt uppvaknande Bagdad, som tidigare på natten attackerats av 42 tomahawkrobotar. I nedre högra hörnet finns en inklippt bild på Saddam Hussein med en sexringad måltavla som överskärning. På vänster sida finns tre bilder. 1) En återger Expressens förstasida från gårdagens extraupplaga **FÖRSTA BOMBEN skulle döda Saddam**, 2) en visar Ovalsrummet i Vita huset där en avslappnad George W Bush sitter tillbakalutad i sin arbetsstol och samtalar med sin säkerhetsrådgivare Condoleezza Rice. 3) En redogör på en karta över Bagdad tre nedslag från den blixttack som för-

modas ha dödat/skadat Saddam och hans två söner Qusay och Uday.

Brödtexten, skriven av Christian Holmén, beskriver ganska ingående hur attacken var planerad och vilken roll CIA-chefen George Tenet hade. Det är han som i sista hand informerar presidenten. Holmén skriver: "Det han (Tenet) skisserade upp beskrivs av under rättelsekällor som en 'halshuggning'. En chans att slå till och få ett slut på kriget innan det ens hade börjat."

Det mest anmärkningsvärda i Holmén's text berör vad han kallar "mord på statschefer". Detta är förbjudet sedan 1970, förvisso även förbjudet för amerikanska statschefer, men Vita husets juridiska expertis "kommer runt problemet genom att betrakta Saddam som ledningscentral i stället för en person."

De fyra iscensättningarna

Det finns fyra typer av iscensättningar i medierna som har framkommit under författarens tidigare forskning och som används i denna studie.

Dramatisk iscensättning: Nyheten framställs som något överraskande eller chockartat, något pågående (nutid) och kaotiskt som ej är avslutat och/eller något som gör sken av att iakttas direkt.

Lyrisk iscensättning: Nyheten framställs som något emotionellt, ceremoniellt och planerat (ofta metaskildring), något pågående (nutid) som avslutas och kan skärskådas och/eller något förväntat som gör sken av att iakttas direkt.

Episk iscensättning: Nyheten framställs som något speciellt i en större pågående händelse, något passerat (dåtid) som har med orsak och verkan att göra och/eller något får förmedlas personligt/subjektivt.

Didaktisk iscensättning: Nyheten framställs som något logiskt i en händelsekedja, något passerat (dåtid) eller något på gång (framtid) och/eller något som förmedlas objektivt och vetenskapligt.

Summary

“The second day of war on Iraq” (Irak-krigetets andra dag), by Professor Gert Z Nordström, examines the staging of the Iraq war in the Swedish media.

In *Baghdad Bob, Private Jessica Lynch and Circus Saddam*, a report published in June 2003, Professor Nordström studied the war on Iraq primarily from how it was staged in four Swedish newspapers, Aftonbladet, Dagens Nyheter, Expressen and Svenska Dagbladet.

He observed a six-week period, from March 7 to April 29, 2003.

In this report, public service television channel SVT is analysed over one whole day, Friday March 21, the second day of the war. Comparisons are also made between the news services of newspapers and SVT.

The difference between the two reports is that Report 1 studies the newspapers’ news services over a six-week period and Report 2 looks at SVT’s news service on one single day, Friday March 21. Despite the number of study objects, both studies aim to show something general about the news services.

Because the two reports are connected, the background to expected news, embedded journalism, different types of propaganda and the news’ dependency on discussions and contexts is not repeated in Report 2.

The review of SVT’s news selection is mainly based on two perspectives: 1) What is staged and how, and 2) The consequent discussions and how they are handled.

In terms of the stagings, SVT’s news selection lacks lyrical and dramatic accounts, which is remarkable considering the fact that television is an image medium that can broadcast events as they happen. One reason for this, of course, is that there were no journalists on location and material had to be “borrowed” from other television companies, in the first instance Western but also Arabic companies. Freelance journalist, Åsne Seierstad, could not provide enough information because she did not have her own documentary photographers. Epic and didactic descriptions may be obligatory and basic to journalism, but they can never replace the direct broadcasts that electronic image

processing can offer today. It is one thing to see what happens as it happens, another to receive it “translated” after the event. Confidence in journalism demands that all available aids are used and that we do not carry coals to Newcastle. On the other hand, it should be mentioned that the quality of SVT’s epic and didactic stagings was very high throughout the period, and the amount of speculation was considerably less than in the evening papers.

A discussion, as opposed to an area of discussion, is always based on opinions. SVT and other media are aware of this problem and try to solve it by airing conflicting opinions. That the cancelling of a White House discussion in preference for a UN discussion was insufficient became evident in two separate reports on March 21: a meeting of EU leaders in Brussels and a statement on American television by the United Nations chief weapons inspector Hans Blix. Neither of these SVT features questioned US claims that Iraq owned weapons of mass destruction. Hans Blix said, “It would be strange if they did not have them,” and EU leaders pledged “to use all means available to avert WMD [weapons of mass destruction] proliferation and the calamities that would follow.”

Although these statements do not support military action against Iraq by

the USA and its allies, they do not question the basic argument for attacking Iraq and bombing Baghdad. Neither does SVT do anything to challenge the statements.

Then we have the events surrounding the rescue of Private Jessica Lynch on April 1 and the television show where Saddam Hussein’s statue was pulled down in Paradise Square in Baghdad on April 9, which were also handled in the first report. SVT has done very little to investigate the propaganda and disinformation surrounding these major media events.

SVT’s strengths lie in didactic stagings, where experts and commentators contribute with interpretations and analyses. The feature lead by Morgan Olofsson in “SVT Morgon” with Bengt Norborg and Per Eriksson on the ongoing propaganda war was extremely thought provoking. As was the feature in “Aktuellt” with Torkel Lindquist when he was asked about Arabic media and how their working methods compared to ours.

ABOUT THE AUTHOR

Professor Gert Z Nordström has held professorships in Art Education (Stockholm University College of Arts, Crafts and Design), Communication Science (Jönköping University) and Information Design (Mälardalen University).

**AV FÖRFATTAREN
TIDIGARE UTGIVNA
FORSKNINGSRAPPORTER**

- Nordström, Gert Z (1988):
Påverkan genom bilder – En studie av olika bildtypers påverknings effekter.
Rapport 133. Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nordström, Gert Z (1992):
Krigsutbrottet och de svenska massmediabilderna. Ingår i *Svenskarna, medierna och Gulfkriget.*
Nordlund, Roland, red.
Rapport 158:1. Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nordström, Gert Z (1994):
Estonia – Bilder av en katastrof.
Rapport 168:4. Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nordström, Gert Z (1998):
Förstasidan i allmänhet – JP:s i synnerhet. Ingår i *En lokaltidning och det offentliga samtalet.*
Red. Nordström G Z. Jönköping University Press.
- Nordström, Gert Z och Åstrand, Anders (1999):
Från löpsedel till webb.
En studie av den iscensatta nyheten i papperstidningen.
Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nordström, Gert Z (2002):
Terrorkriget i kvällspressen.
Rapport 184. Styrelsen för psykologiskt försvar.
- Nordström, Gert Z (2003): *Bagdad-Bob, menige Jessica Lynch och Cirkus Saddam – Irakkriget iscensatt i svenska medier.* KBM:s temaserie 2003:1

**STUDIEOBJEKT (s)
OCH REFERENSER (r)**

- Aftonbladet 7/3–15/5 2003 (s och r)
Dagens Nyheter 7/3–17/5 2003 (s och r)
Expressen 7/3–15/5 2003 (s och r)
Flusser, Vilém (1988):
En filosofi för fotografien.
Bokförlaget Korpen (r).
- Harms-Larsen, P (1992):
Faktion – som uttryksmiddel.
Amanda (r).
- Journalisten 11–14 2003 (r)
Medierna i samhället. Igår idag imorgon
(1996): red. Carlsson,
U. Nordicom (r).
- Rosenberg, Göran (2000):
Tankar om journalistik.
Prisma (r).
- Svenska Dagbladet 7/3–15/5 2003
(s och r)
SVT1 *Rapport* 12/3–15/4 2003
(s och r)
SVT2 *Aktuellt och Agenda*
12/3–15/4 2003 (s och r)
- Winther Jørgensen, M/
Phillips, L (2000):
Diskursanalys som teori och metod.
Studentlitteratur (r)

Irakkrigets andra dag

EN JÄMFÖRELSE MELLAN SVT OCH TIDNINGSPRESSEN

DEN 21 MARS 2003

– IRAKKRIGET ISCENSATT I SVENSKA MEDIER

Rapporten Irakkrigets andra dag – en jämförelse mellan SVT och tidningspressen den 21 mars 2003, är den andra delrapporten av två i Gert Z Nordströms studie av svenska mediers iscensättningar av Irakkriget under våren 2003.

I denna rapport studeras vad som sker en dag i SVT:s nyhets-sändningar. En jämförelse görs också med dagspress, kopplat till den första delstudien "Bagdad-Bob, menige Jessica Lynch och Cirkus Saddam – Irakkriget iscensatt i svenska medier" (KBM:s temaserie 2003:1) som gavs ut i juni 2003. Syftet med rapporten är att beskriva hur bild och text samverkar och utformas till iscensättningar i nyhetsförmedlingen. Även frågor om retorik, påverkan och diskurser uppmärksammas.

OM FÖRFATTAREN

Professor Gert Z Nordström har innehaft befattning som professor i bildpedagogik (Konstfack Stockholm) i kommunikationsvetenskap (Högskolan Jönköping) och i informationsdesign (Mälardalens högskola Eskilstuna).

ISBN 91-85053-22-8

Krisberedskapsmyndigheten

Box 599
101 31 Stockholm

Tel 08-593 710 00
Fax 08-593 710 01

kbm@krisberedskapsmyndigheten.se

www.krisberedskapsmyndigheten.se